TIBBIYOTDA BIOETIKA: MUAMMOLAR VA ZIDDIYATLAR

Boymirzayeva Xurshida Sobirovna
Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti
Ijtimoiy va gumanitar fanlar kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Bioetika falsafiy nuqtai nazardan, insoniyatning axloqiy qadriyatlari va ilmiy taraqqiyotning o'zaro muvofiqligini ta'minlashga intiladi. Bioetikadagi muammolar, ziddiyatlar va texnologik rivojlanishlar falsafiy qarashlar orqali chuqurroq tahlil etilishi zarur. Ularning yechimi, insoniyatning axloqiy me'yorlariga, huquqlariga va ijtimoiy adolatga asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqishni talab qiladi..

Kalit so'zlar: Tibbiy etika, axloqiy masalalar, insoniylik, Insoniyatning ma'naviy qadriyatlari, adolat prinsipi, bemorning ixtiyori, shifokorlik ma'suliyati(axloqiy jihatdan)

Аннотация. Биоэтика с философской точки зрения направлена на обеспечение гармонии между моральными ценностями человечества и научным прогрессом. Проблемы, противоречия и технологическое развитие в биоэтике необходимо анализировать через философские взгляды. Их решение требует разработки подходов, основанных на моральных нормах человечества, правах человека и социальной справедливости.

Ключевые слова: Медицинская этика, моральные проблемы, человечность, духовные ценности человечества, принцип справедливости, воля пациента, медицинская ответственность (с этической точки зрения).

Annotation. Bioethics, from a philosophical perspective, aims to ensure the alignment of human moral values with scientific progress. The issues, conflicts, and technological developments in bioethics must be analyzed through philosophical viewpoints. Their resolution requires the development of approaches based on human moral norms, rights, and social justice.

Keywords: Medical ethics, moral issues, humanity, spiritual values of humanity, principle of justice, patient's autonomy, medical responsibility (from an ethical perspective).

Kirish

Bioetika - tibbiyot va biologiya sohalaridagi etik masalalarni o'rganadigan fan. Ushbu soha inson hayoti, salomatligi va huquqlari bilan bog'liq ahamiyatli masalalarni o'z ichiga oladi. Tibbiyotda bioetika prinsiplaridan foydalanish, shifokorlar, bemorlar va ularning oilalari o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish, shuningdek, yangi tibbiy texnologiyalar va davolash usullarining etik jihatlarini baholashda muhimdir. Ammo, bioetika ko'plab muammolar va ziddiyatlarni ham keltirib chiqaradi. Bioetika biotibbiyot fani va sog'liqni saqlash amaliyotidagi so'nggi yutuqlar natijasida yuzaga kelgan axloqiy muammolarni

ISSN 3030-3907

tushunish, muhokama qilish va hal qilishga qaratilgan fanlararo tadqiqot sohasi bo‘lib, shu bilan birga, zamonaviy jamiyatda bioetika, bir tomondan, yangi biotibbiyot bilimlari va texnologiyalarini ishlab chiqish va qo‘llash sohalari o‘rtasidagi munosabatlarda yuzaga keladigan nizolar va keskinliklarni tartibga solish, boshqa tomondan shaxs va jamiyat uchun mo'ljallangan, rivojlanayotgan o‘ziga xos ijtimoiy institut sifatida ishlaydi. Biotibbiy etikaning asosiy muammolari qisman bir-biriga mos keladi va ba’zan klassik tibbiy etika muammolarini to‘ldiradi:

- Yashash huquqi
- Abort, kontratseptsiya, sterilizatsiya
- Yangi reproduktiv texnologiyalar
- O‘lim huquqi, evtanaziya
- Odamlarda biotibbiy tajribalar o‘tkazish
- Genetika, genetik texnologiyalar
- Organ transplantatsiyasi
- Psixiatriya va inson huquqlari
- OIV infektsiyasining axloqiy muammolari
- Tibbiyotda kasblararo aloqalar

Ayollarga tibbiy yordam ko‘rsatadigan ixtisoslashtirilgan muassasalarda ishlaydigan hamshira axloqiy jihatlar haqida o’ylamasdan iloji yo‘q: homiladorlikni sun’iy ravishda tugatish, kontratseptsiya va sterilizatsiya, insonning reproduktiv funktsiyasiga tibbiy aralashuvning zamonaviy shakllari. Yangi biotexnologiyalar bilan bog‘liq eng muhim muammolardan biri sun’iy urug‘lantirish, bu bepushtlikni yengish imkoniyatini beradi. Ushbu texnologiyadan foydalanish nikohning o‘zi, turmush o‘rtoqlarning munosabatlari, tug‘ilmagan bolaning taqdiri kabi insoniy qadriyatlarga ta’sir qiladi. Axloq nuqtai nazaridan, bu yerda aralashuv terapevtik yordam xarakteriga ega bo‘lgan va manipulyatsiya, eksperiment shakliga aylanmaydigan chegarani kesib o‘tmaslik kerak. Sun’iy urug‘lantirish jamiyatda ma’naviy qoralashga olib kelmaydi va hatto qonunchilik ruxsatiga ega. Darhaqiqat, har bir ayol ona bo‘lishga haqli va shifokorning burchi bunda unga yordam berishdir.

Bioetika nuqtai nazaridan munozarali va zaif nuqta - surrogatlik usuli, urug‘langan tuxum (biologik ota va onadan) boshqa ayolning bachadoniga kiritilganda (ijtimoiy yoki surrogat ona), u bolani tug‘diradi va tug‘adi, keyin uni biologik ota-onalarga beradi. Shunday qilib, bolaning tanasining tabiatini manipulyatsiya qilish, genetik merosni ikkita aniq shaxsdan va shu bilan birga qon, ovqatlanish va hayotiy intrauterin yordamni (kelajakda aqliy darajada oqibatlarga olib kelishi mumkin) olishi aniq bo'ladi, uchinchi shaxs – surrogat ona. Bularning barchasi nafaqat nikoh, balki o‘z ota-onasini bilish va aniqlash huquqiga ega

ISSN 3030-3907

bo‘lgan shaxs sifatida qaralmaydigan bolaga ham bir qator suiiste’molliklarga yordam beradi. Odamni klonlash muammosi atrofida shiddatli bahslar bo‘lgan va davom etmoqda. Klonlashning axloqiy tomonini muhokama qilishda biologlar, shifokorlar, faylasuflar, ruhoniylar ishtirok etadilar. Ikki qarama-qarshi nuqtai nazar mavjud: Birinchisi, klonlash axloqiy hisoblanadi va inson genetik nusxalarining paydo bo‘lishi shaxs va jamiyat uchun xavfsizdir. Ushbu texnologiya kasallik va o‘lmaslikdan xalos bo‘lishga yo‘l ochadi. Ikkinchisi, klonlash xavfli va axloqsizlikdir, chunki fan buning qanday oqibatlarga olib kelishini hali aniqlay olmaganligi sababli, har bir klonlangan embrion normal rivojlanishi va klonlangan bola deformatsiyalar yoki aqliy kechikishlarni boshdan kechirmasligi, bundan tashqari, oldindan aytib bo‘lmaydigan suiiste’mollik haqida eksperimental dalillar yo‘q.

Bioetikaning asosiy prinsiplari

Inson huquqlarini hurmat qilish. Har bir bemor o'z salomatligi, davolanishi va shaxsiy ma'lumotlari bo'yicha qarorlar qabul qilishda o'z huquqlariga ega. Bu prinsip bemorning ixtiyoriga hurmat bilan yondashishni ta'minlaydi.

Foyda va zarar muvozanati. Tibbiy yordam berishda shifokorlar bemorga eng yaxshi foyda keltiradigan qarorlarni qabul qilishlari kerak. Biroq, har qanday tibbiy aralashuvda zarar keltirish ehtimoli mavjud.

Adolat. Tibbiy yordamga erishishda barcha bemorlar uchun teng imkoniyatlar taqdim etilishi kerak. Bu prinsip sog'liqni saqlash tizimidagi ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan.

Muammolar va ziddiyatlar

1. Bemorning ixtiyori va shifokorlarning mas'uliyati

Bemorning ixtiyori va shifokorlarning mas'uliyati o'rtasida ziddiyatlar ko'p hollarda yuzaga keladi. Masalan, ba'zi bemorlar o'z davolanishlari bo'yicha qaror qabul qilishda o'z fikrlarini bildirishni xohlaydilar, lekin shifokorlar bu qarorlarning tibbiy jihatdan to'g'riligini baholashlari kerak. Shunday qilib, bemorning ixtiyori shifokorning mas'uliyatiga to'g'ri kelmaydi. Bu holat, ayniqsa, og'ir kasalliklarda yoki terminal bosqichida bo'lgan bemorlarda ko'p uchraydi.

2. Yangi texnologiyalar va etik masalalar

Zamonaviy tibbiyotda yangi texnologiyalar, masalan, genetik muhandislik, sun'iy intellekt va robototexnika kabi innovatsiyalar ko'plab imkoniyatlarni taqdim etadi. Biroq, bu texnologiyalar etik jihatdan muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Genetik muhandislik orqali inson DNK'sini o'zgartirish masalasi, odamlarni "yaxshi" yoki "yomon" sifatlarda yaratish ehtimoli haqida savollar tug'diradi. Sun'iy intellektning tibbiyotda qo'llanilishi esa inson omilini kamaytirishi mumkin, bu esa bemorlar uchun xavf tug'diradi.

3. Ijtimoiy adolat va sog'liqni saqlash tizimidagi tengsizlik

ISSN 3030-3907

Sog'liqni saqlash tizimida ijtimoiy adolat prinsipini ta'minlash juda muhimdir. Biroq, ko'plab mamlakatlarda sog'liqni saqlash xizmatlariga erishishdagi tengsizliklar mavjud. Maosh darajasi, joylashuv va boshqa omillar sababli ayrim odamlar sifatli tibbiy yordamga erisha olmaydilar. Bu esa bioetika prinsiplariga zid keladi va adolatli sog'liqni saqlash tizimini yaratishga to'sqinlik qiladi.

4. Tibbiy tadqiqotlar va inson huquqlari

Tibbiy tadqiqotlar inson salomatligini yaxshilashga qaratilgan bo'lsa-da, ba'zida tadqiqotlarda ishtirok etayotgan bemorlarning huquqlari e'tiborsiz qolishi mumkin. Masalan, klinik sinovlarda qatnashayotgan bemorlarning ma'lumotlari maxfiyligini ta'minlash va ularga to'g'ri ma'lumot berish muhimdir. Biroq, ba'zi hollarda tadqiqotchilar maqsadlariga erishish uchun etik normalarni buzishi mumkin.

Xulosa

Tibbiyotda bioetika muammolari va ziddiyatlari murakkab va ko'p qirrali bo'lib, ularni hal qilish uchun multidisiplinar yondashuv talab etiladi. Bioetika nafaqat kasalliklarni davolash jarayonida muhimdir, balki bemorlar va ularning oilalari uchun eng yaxshi qarorlarni qabul qilishda ham zarurdir. Bioetikaning asosiy prinsiplarini amaliyotga tatbiq etish orqali sog'liqni saqlash sohasida yanada adolatli va insonparvar tizim yaratishga erishish mumkin. Shu sababli, tibbiyotda bioetika masalalarini chuqur o'rganish va muhokama qilish zarur. Bu nafaqat shifokorlar va tadqiqotchilar uchun, balki jamiyat uchun ham muhimdir, chunki sog'liqni saqlash tizimidagi har qanday qaror inson hayoti va salomatligiga bevosita ta'sir qiladi. Bioetika sohasidagi bilimlarni oshirish orqali biz yanada adolatli va samarali tibbiyot tizimini yaratishga hissa qo'shishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. Abdullayev, A. (2021). Bioetika va tibbiy amaliyot: muammolar va yechimlar. O'zbekiston Tibbiyot Universiteti Nashriyoti.
2. Karimov, B. (2020). Inson huquqlari va bioetika. Samarqand Davlat Universiteti.
3. Mamatqulov, D. (2019). Tibbiyotda etik masalalar: nazariya va amaliyot. Buxoro Davlat Universiteti.
4. Tursunov, E. (2022). Bioetika: zamonaviy muammolar va kelajak istiqbollari. O'zbekiston Milliy Universiteti.

ISSN 3030-3907